

Б.Т. Білинський,
В.А. Дукач,
А.І. Кравець

*Львівський національний
медичний університет
ім. Данила Галицького,*

*Львівський державний
онкологічний регіональний
лікувально-діагностичний
центр*

До історії викладання радіології у Львові

On history of teaching radiology in Lviv

Історія променевої терапії і діагностики, а також викладання радіології студентам і лікарям у Львові розвивалася паралельно зі світовою і європейською радіологією з початку ХХ століття. Склалося так, що вивчення цього предмета було розділене між трьома центрами: кафедрою онкології та медичної радіології на базі Львівського державного онкологічного лікувально-діагностичного центру, кафедрою променевої діагностики і терапії Львівського медичного університету, де навчаються студенти, і кафедрою променевої діагностики факультету післядипломної освіти (ФПДО). Усі три центри започатковані спільним корінням, яке простежується ще з часів Австро-Угорської монархії, до якої перед Першою світовою війною належали Галичина і Львів. Отже, простежуючи шляхи розвитку радіології на наших теренах, натрапляємо, крім українських, на польські, німецькі та інші прізвища, адже їх носії працювали й творили у Львові. Історична справедливість вимагає першим назвати Івана Пулюя (1845–1918) видатного фізика, електротехніка і винахідника, вихідця з Галичини, відомого з перших в історії дослідів властивостей променів, що пізніше отримали назву «рентгенівських»; він демонстрував у 1882 р. фосфор-люмінесцентну лампу — попередницю «рентгенівського» апарата.

Іванові Пулюю належить близько 50 наукових праць українською, німецькою та англійською мовами. Він був знавцем стародавніх мов і разом з письменниками П. Кулішем та І. Нечуєм-Левицьким переклав на сучасну українську мову «Псалтир» зі старогрецької і Євангеліє зі старогрецької.

Українські лікарі об'єднувалися навколо Українського лікарського товариства і Лікарської комісії Наукового товариства ім. Т. Шевченка.

Коли стараннями лікарів-українців у 1903 р. була заснована «Народна лікарня», її очолив видатний лікар і патріот доктор Євген Озаркевич. Розуміючи вимоги часу, він закуповує для лікарні у Відні апаратуру для рентгенівського і фізіотерапевтичного кабінетів.

Рентгенівські кабінети з'являються у Львові напередодні й під час Першої світової війни за допомогою Марії Складовської-Кюрі, що було викликано умовами війни — «травматичними епідеміями» — і вже тоді рентгенівську техніку використовували для діагностики переломів. Після Першої світової війни в 1928 р. у Львові було засновано перше радіологічне товариство, в яке вступили польські рентгенологи — Ю. Якса-Дембіцький, Е. Майсельс, Р. Райхерт, проф. А. Цешинський та ін.

У «Народній лікарні» виросла велика плеяда молодих українських лікарів, які проявили себе в усіх ділянках медицини, зокрема рентгенології. Особливої згадки заслуговує доктор М. Панчишин, лікар енциклопедичних масштабів, «народний професор», один із засновників українського таємного Університету, він на початку своєї діяльності в 1912 р. стає асистентом клініки внутрішніх хвороб медичного факультету Львівського університету і йому доручають завідувати першим рентгенівським кабінетом. В цій же «народній лікарні» виросла як відомий рентгенодіагност Я. Рудницька-Криштальська, яка працювала рентгенологом (від 1929 р.) в лікарні Св. Софії, згодом в «Народній лікарні» і «Касі хворих», від 1944 р. стала доцентом курсу рентгенології на кафедрі пропедевтики, а в 1955 р. організувала й очолила першу у Львівському медичному інституті кафедру рентгенології. До цього часу викладання рентгенології та терапевтичної радіології проводилося на кафедрах терапевтичного і

хірургічного профілю, де були рентгенодіагностичні кабінети. Проф. М. Панчишин був пропагандистом рентгенодіагностики в Галичині, зокрема сприяв організації приватних рентгенодіагностичних кабінетів, які напередодні Другої світової війни крім Львова функціонували в містах Самборі (доктор В. Кобільник), Ходорові (доктор О. Білинський), Збаражі Тернопільської області (доктор Т. Білинський).

У Львові розпочалися й наукові дослідження в галузі рентгенорадіології. Доцільно згадати наукові праці Е. Майсельса і М. Шутца «Анатомія і патологічні зміни в легенях і бронхах як при різних патологіях, так і вроджених аномаліях», а також М. Зайдлера і Г. Ленартовича «Про значення рентгенологічного обстеження в діагностиці кіст». Про застосування у Львові рентгенотерапевтичних методів свідчать доповіді львівських рентгенологів — професора К. Майєра і доцента Ю. Якси-Дембіцького «Лікування запальних процесів променями Рентгена» (Вільнюс, 1929 р.).

Від 1936 р. у Львові функціонувало спеціальне відділення для лікування радієм онкологічних хворих. М. Складовська-Кюрі подарувала Львівському медичному факультету 80 міліграмів радію і цей препарат використовували до 1959 р. в клініках медичного інституту (філія протиракового інституту). Лікували рак шийки матки, пухлини шкіри, губи, язика та інші онкопатології професори А.І. Гнатишак і Б.Т. Білинський, які застосовували цей подарунок М. Складовської-Кюрі, в чому простежуємо прямий зв'язок поколінь лікарів.

Тривалий час кафедра рентгенології у Львівському медичному інституті була єдиним закладом, де викладали клінічну рентгенологію. Після Я. Рудницької-Криштальської колективом керували професор Т. Осетинський, доценти В. Меринов і О. Гончаренко.

Коли рентгенодіагностика зосереджувалася в основному на кафедрі рентгенології, створеній Я. Рудницькою-Криштальською, променева терапія застосовувалась онкологами (хірургами). Слід згадати професорів Г. Ковтуновича, учня М.М. Петрова, який започаткував онкологічну школу у Львові, і А. Гнатишака, який тут заснував першу в СРСР кафедру онкології для студентів, що функціонує і сьогодні під назвою кафедри онкології та медичної радіології.

Професор Г. Ковтунович переніс на Львівський ґрунт ідеї М.М. Петрова і, завідуючи кафедрою загальної хірургії, заклав основи відомої онкологічної школи. Її розвиток і подальша історія тісно пов'язані з іменем професора А. Гнатишака. Він розпочинав свою педагогічну діяльність як доцент курсу радіології, від 1960 р. завідував кафедрою хірургії, а з 1966 р. — кафедрою онкології, тобто поєднував у собі онколога, радіолога і хірурга, що так важливо для сучасного підходу до проблем пухлин.

Кафедра онкології розпочала свою діяльність на базі новозбудованого в жовтні 1965 р. обласного онкологічного диспансеру на 135 ліжок, у складі якого радіологічне відділення мало 40, блок закритих радіонуклідів — 13 і радіонуклідна лабораторія — 6 активних ліжок. Променеву терапію проводили на апаратах: ГУТ Со-400, РУМ-7 і РУМ-11. Великий вклад в організацію радіологічної служби внесла завідувачка радіологічного відділення В. Крамчанінова. Пізніше відділенням завідували В. Дукач, А. Кравець, а тепер О. Шаповалов, радіогінекологічним — Н. Зубарева, радіонуклідним — М. Боднар.

Починаючи з 1966 р. онкодиспансер став базою навчання і кафедри радіології. Від 1976 р. вона звалася кафедрою рентгенології та радіології. Пізніше її перейменували на кафедру радіології і променевої терапії. На чолі колективу в різний час стояли радіологи проф. В. Побігайло, доц. Є.-Р. Гнатишак. На кафедрі працювали доценти О. Великий і А. Голєусов, асистенти Л. Матлан, Н. Волчек, О. Ширий, В. Дукач. Тепер кафедрою керує доцент І. Дац.

На кафедрі навчаються студенти III–V курсів медичного і стоматологічного факультетів, які опановують основи променевої діагностики і променевої терапії, вивчають ультразвукову діагностику і радіаційну медицину. Співробітники кафедри вивчають наслідки Чорнобильської катастрофи, контролюють стан здоров'я ліквідаторів та осіб, що потерпіли внаслідок аварії на ЧАЕС. З цього погляду прицільно вивчають вплив низьких доз іонізуючої радіації на розвиток синдрому вегетосудинної дистонії та інших супровідних станів.

Кафедра онкології та медичної радіології ФПДО функціонує на базі Львівського дер-

жавного регіонального лікувально-діагностичного центру, оснащеного сучасною апаратурою, який налічує 16 відділень, зокрема радіологічне загальне на 90 ліжок, радіологічне гінекологічне на 40 (з блоком закритих радіонуклідів та шланговим апаратом АГАТ-ВУ), відділення дистанційних методів променевого лікування (оснащене апаратами АГАТ-Р, ТЕРАГАМ і рентгенотерапевтичними установками РУМ-17 і РУМ-21) та відділення радіонуклідної діагностики і лікування на 12 ліжок (оснащене гамма-камерою «Тамара»). Ведуться монтажні роботи зі встановлення лінійного прискорювача та симулятора. Крім цього, є ще радіологічні відділення у Дрогобичі (лікар С. Герій) і Червонограді (лікар А. Іванішин) та рентгенотерапевтичний кабінет у 2-й поліклініці Львова (лікар Г. Великанович). Протягом року на базі Львівського державного онкологічного регіонального лікувально-діагностичного центру променеве лікування отримують понад 2000 хворих, радіонуклідну терапію — близько 220, радіонуклідні дослідження проходять понад 1000 хворих.

Працівники кафедри є кураторами клінічних відділень, де здійснюють консультативну та лікувальну роботу, а також надають консультативну допомогу в інших лікувальних установах Львова й області.

На курсі радіології (доценти В.А. Дукач і О. Новак) здійснюються навчання інтернів-радіологів, спеціалізація лікарів з променевої терапії, підготовка променевих терапевтів на передатестаційних і циклах тематичного вдосконалення з вибраних питань радіаційної медицини. За період існування курсу медичної радіології пройшли навчання 192 інтерни (променева діагностика), на циклах ТУ з вибраних питань радіаційної медицини — 710 слухачів, 111 клінічних ординаторів, на дводенних циклах — понад 2950 інтернів та 3780 лікарів на циклах спеціалізації. Сертифікати спеціаліста з променевої терапії отримали 6, сертифікати на ПАЦ — 206 лікарів.

На кафедрі променевої діагностики ФПДО (завідувач Ю. А. Іванів) проводиться післядипломне навчання лікарів-інтернів та лікарів на передатестаційних циклах і циклах спеціалізації з променевої діагностики на клінічних базах Львівської клінічної лікарні швидкої

медичної допомоги, Львівської обласної клінічної лікарні, 1-ї клінічної інфекційної лікарні, Ультразвукового навчально-діагностичного центру «Сімекс-Соно», лікувально-діагностичного центру «Інтерсоно» та Львівського державного онкологічного регіонального лікувально-діагностичного центру. Всі ці заклади оснащені найновішим обладнанням і працюють дійсно на сучасному рівні. На кафедрі створена багата навчальна відеотека, яка охоплює більшість розділів сучасної променевої діагностики.

Спільно з організацією «Друзі радіології в Україні» (США) кафедра проводить кожні два роки школи-семінари «Практичні питання сучасної візуалізації в клініці». Кафедра ініціювала і взяла участь у кількох міжнародних лікувальних програмах, які дають можливість не лише лікувати складних хворих, але й забезпечити клініки університету унікальним обладнанням і організувати навчання українських лікарів за кордоном.

Література

1. Білинський Б.Т. *Нариси до історії науково-дослідної діяльності у Львівському медичному інституті // Львівський державний медичний інститут.* — Львів, 1994. — С. 19–25.
2. Білинський Б.Т. Професор Мар'ян Панчишин — лікар і громадянин // *Лікар. зб. Нова серія.* — Львів, 1991. — Т. 1. — С. 89–94.
3. Гнатишак Р.-Є.А. // *УРЖ.* — 1995. — Т. III, вип. 3. — С. 64–65.
4. Гнатишак Р.-Є.А. *Нариси з історії кафедри променевої діагностики і терапії // Львівський державний медичний інститут.* — Львів, 1994. — С. 220–223.
5. Іван Пулюй. *Збірник праць // За ред. В. Шендеровського.* — К.: Рада, 1996. — 712 с.
6. Іванів Ю.А. *Кафедра променевої діагностики // Львівський державний медичний інститут.* — Львів, 1994. — С. 223–224.
7. Пулюй Іван. *Енциклопедія українства.* — Т. 7. — С. 2410–2417.
8. *Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького: Довідник.* — Львів, 2004, (кафедра променевої діагностики і терапії та радіаційної медицини). — С. 146–147.
9. *Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького.* — Там же. (кафедра променевої діагностики). — С. 334–335.
10. *Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького.* — Там же. (кафедра онкології та медичної радіології). — С. 326–327.
11. Шапиро П.Я. *Очерки по истории Львовского медицинского института.* — Львов, ЛГМИ, 1959.

Надходження до редакції 28.10.2008.

Прийнято 29.10.2008.

Адреса для листування:
Білинський Борис Тарасович,
вул. Я. Гашека, 2-а, Львів, Україна